

UNIVERSITÉ DE PARIS

FACULTÉ
DE
THÉOLOGIE
DE PARIS
—
THÈSES

BIBL.
UNIVERSITÉ
M.S.
689

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.
689



Volume de 272 feuillets
(moins 43, 189, 220 à 223, 253)
20 juin 1912

Hanc Thesim

de

Creatione mundi ex nihilo,

Deo duce, auspice Dei patræ

ante sacram Facultatem theologiæ Parisiensem

tueri conabitur J. A. Félix Protois,

Die Sabbati tertiæ mensis Julii

anno Dni 1875,

Baccalaurei gradum impetraturus.

De Mundi Creatione ex Nihilo.

Proloquium

Priusquam Thesim hanc de mundi creatione ex nihilo adstruam et aedificem et ut ita dicam, in visceribus rei ingrediar, operae pretium erit quaedam praemittere tum de quaestionis tractandae statu tum de erroribus impugnandis, tum de gravitate consequentiorum è dogmate creationis mundi nascentium.

1º Status quaestionis.

Cum quaestio superius enuntiata nimium per se vasta sit, et permultis aliis quaestionibus tum sit connexa, tum viam aperiat, opportunum mihi visum est illam intra angustiore nec non rectè definitos circumscribere limites.

A. Creationis historiam qualis a Moise in Genesi describitur, hic non intendo propugnandam suscipere.

B. Mihi in mente est tantummodo demonstrare mundum aspectabilem et corporeum ex nihilo conditum esse. Non itaque sub nomine mundi hic comprehendendae sunt intelligentiae purae seu Angeli, de quibus exstat in Theologia specialis tractatus, ubi eos a Deo, quemadmodum mentes humanas, Creatos fuisse probatur. Sermo erit tantum de serie illâ entium, finitorem et visibilibus, quae nos circumstat, de illâ rerum materialium mole, quae, antequam a Deo artifice organisationem acciperent, primum confusa ac informia procreata fuerunt.

Istum igitur mundum, id est, hanc materiam vñvo a Graecis dictam, ex qua Deus omnia efformavisse rectissime creditur, ex nihilo factam esse, id est, a statu non existentiae et merae possibilitatis ad statum actualitatis et existentiae, Dei omnipotentia ductam, demonstrandum suscipio.

2º Errores impugnandi.

Plus minus vè errarunt circa dogma creationis mundi ex nihilo, ii omnes qui, vel revelatione destituti, vel eam contemnentes, de creaturarum rerum origine disseruerunt. Etia praesertim errorum genera sibi successere in scholis philosophis.

Primum fuit Dualismus, id est, aeterna coexistentia Dei et materiae: quae sententia fuit communis scholae platonicae et scholae aristotelicae, quae ambo ex nihilo nihil fieri posse crediderunt, hoc tantum discrimine quod Plato voluit materiam primitus confusam et incomptam, a Deo, subministrantibus diis, fuisse postea ordinatam, Aristoteli vero placuit ordinationem

mundi aeternam esse. (1).

Dualismo successit Pantheismus sive immanens sive transiens. Primus statuit Deum platonicum et aristotelicum, ordinatorem mundi, nihil aliud esse quam mundum ipsum; id est, mundum esse Deum. (Quae doctrina convenit cum opinio-
nismo). Alter, scilicet Pantheismus transiens, docet mate-
riam ex ipsa Dei substantia promanasse, non secus ac radii
a sole vibrantur, aut viculi ex aranea telae, ex bombyce
filamenta produci solent.

Hoc fuit dogma scholae pythagoricae et stoicae, quod
verbis suis exornavit Virgilius:

Principio caelum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunae, litaniaque astra,
Spiritus intus al., totamque, infusa per artus,
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantium.

Aeneid VI. Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.

Error iste invenitur etiam in India ubi creditur mundum
à Brahma emanare, eandemque substantiam simul esse finitam
et infinitam, creatam et creatorem.

(1) c Aristoteles tamen (1 lib. Phrysic. text. 33 - 3 Lib. de Caelo, text. 35) dicens mun-
dum esse aeternum, non explicat unde existentiam habuerit in aeternitate. Et ideo multi putant eum
sensisse mundum non fuisse productum ab alio, sed ex se sempiternam habuisse existentiam. Alii vero
multo plures credunt eum non ignorasse dependentiam aeternam totius rerum universitatis ab auctore
Deo tanquam a principio a quo veluti per naturalem emanationem profusus erit.

Panteismus aliquantisper spirituales et divinus *Pythagorae* et *Zenonis* qui dualismum voraverat, mox voravit *Panteismus* materialis seu *Attheismus*, docens mundum ex atomorum aeternorum concursu spontaneo ortum, sicque materiam ab aeterno sui ipsius ordinatrice fuisse. Hae athei innixi sunt argumentatione : — « Anima divina, mundanis rebus interfusa, omniaque numine suo regens, cum eam nemo hactenus viderit, fabula est a legumlatoribus olim excogitata ad terrendos populos : philosophorum est igitur nihil colere praeter naturam sensibus obviam, et nulli nisi voluptatis religioni praestare fidem. »

Hic fuit *Epicii* error quem simul cum ferme universa aetatis suae litteratoribus celebravit *Lucretius*, in poemate *De Natura rerum* :

Quare religio pedibus subjecta vicissim.

Obicitur, nos que exaequat victoria Caelo. (Lib. 1, v. 80-1.)

Recentiores autem non pauci philosophi veterum commenta circa mundi originem recoecerunt.

D^{ns} Cousin, contendens immerito creationem ex nihilo esse omnino impossibilem, et absolutam involvere contradictionem, docuit Deum quidem mundum produxisse, sed ex seipso seu e sua absolutâ existentia. (1).

Positivistae, *D. D. Comte* et *Littre* duabus, postquam quaestionem de origine mundi, tanquam ad scientiae dominium non pertinentem et ideo insolubilem, declaraverint a vere doctis

(1) *Cousin*, Introduction à l'hist. de la philosophie, 5^e Leçon.

negligendam, postea tamen veram solutionem hujus quaestionis in aeternitate materiae reponi dixerunt.

Materialistae, quibus antesignani fuere auctores Germanici, et imprimis Moleschott, Büchner et Zimmermann⁽¹⁾ docuere mundum viribus physicis et chemicis organisatum fuisse, non explicantes unde vires istae provenissent.

Alii in graviores stultitias acti sunt praecipites et meras nugas tradiderunt. Quidam enim corpora ex mundi notione rejecerunt, solas substantias spirituales admittentes: ita Idealistae; alii, Kantio duce, eò dementiae progressi sunt ut praeter rationem, omnia e munda sustulerint. Ex quibus videre est quam bene de patre tenebrarum, meriti fuerint; dicentes enim esse se sapientes, stulti facti sunt, et evanuerunt in cogitationibus suis.

Nihil dicimus de haereticis qui circa mundi originem erraverunt, v.g. de Simone Mago, Menandro, Saturnino, Basilide, Carpocrate, Cerintho et de Valentinianis qui mundum ab Angelis conditum esse dixerunt; nec de Cerdone, Marcione, Manichaeo, eorumque sectatoribus qui principia duo improducta aeterna statuerunt, bonum unum, alterum malum, et Deum malum corporum fecerunt auctorem. Etenim, utrumque omnes haeretici illi senserint, non expresse creationem ex nihilo rejecerunt, quamvis eam non vero bonoque Deo tribuerunt. Non

(1) Moleschott (Kreislauf des Lebens) - Büchner (Kraft und Stoff). - Zimmermann (Monde primitif).

igitur thesim nostram directè impugnaverunt, et eos confutare non ad nos hîc pertinet.

3: Gravitas dogmatis creationis mundi ex nihilo.

Ex præmissis jam facile perspicitur quanta sit dogmatis creationis gravitas. Etenim eò ipso quod illud vel nescirere vel negare, magna tum antiquatis tum recentiorum temporum ingenia non nisi hypotheses contradictionibus, ut infra apertissimè videbitur, plenas, excogitare potuerunt. Dixit itaque Cartesius necessario et ineluctabiliter in scepticismum deduci quicumque non admittit mundum et omnia quae in mundo sunt, opus esse Dei creatoris.

Alioquin, dogma creationis mundi ex nihilo, firmissimum est omnis erga Deum religionis fundamentum; quo corruente, corruit et ipsa religio.⁽¹⁾ Etenim auctoritas Dei in nos, nostraque in Deum pietas maximè pendent ex naturâ beneficiorum quae a Deo accepimus. Ponamus igitur exempli gratia cum Platone, Deum esse tantummodo ordinatorem mundi,

(1) Le problème fondamental de l'origine du monde, ait D.^{mo} J. Fabre d'Enviex, in eximio opere cui titulus: Les origines de la terre et de l'homme, se rattache par plusieurs côtés à la grandeur même de l'homme, à sa dignité morale, à sa foi religieuse Des questions morales d'une haute gravité se trouvent bon gré mal gré engagées dans le débat relatif aux origines de l'humanité. V. opus citatum. Introd. p. 2.

non creatorem : magna eripitur a Deo gloria, magnumque perit pietati nostrae incitamentum. Imò nulla jam superest religionis erga Deum causa.

Quid enim Deum platonium movere potuit ad ordinationem hujus mundi? Caedum conceptum ex prospectu materiae incomptae, nec non desiderium potentiam suam sapientiamque explicandi. Sui itaque amore, non nostri, mundum extruxit. Quapropter, licet quidem mirari opificem atque opificium, ac etiam timere, sed non est quod eum amemus.

Imò, Deus platonius, ab aeterno informans materiam, materiâ implicatur et etiam libertate caret; non igitur potest a materiâ discerni. Unde Tertulianus contra Herinogenem statuit non alium rationabiliter concipi posse Deum, ac omnipotentem rerumque omnium auctorem. « Nulla, inquit, conditio tam Deo propria et tam Deo digna, nisi Creatoria » Duplici praesertim ratione innititur, scilicet 1^o Materiam repugnare ab aeterno existentem, et 2^o potentiam ex nihilo faciendi esse attributorum Divinitatis quasi compendium, nec ab ejus existentia posse logicè separari.

Si verò asseratur cum atheis mundum esse aeternum et ab aeterno sui ipsius ordinatorem fuisse, nullo jam freno cupiditates humani generis possunt cohiberi, nullumque in mundo jus, nisi fortioris, debet praevallere, et proinde omnis civilizatio in horrendam evanescit barbariam. Unde merito et luculenter D^{mo} Fabre d'Enviu in introductione

operis jam supra citati: « Si l'homme est le produit d'une
 « cause aveugle, indéterminée et fatale, s'il n'a pour origine
 « et pour fin dernière que la matière, il faut jeter au feu tous
 « les livres de morale et de religion, et dire: Burons et man-
 « geons, le reste ne vaut pas la peine qu'on s'en occupe. »

Vides ergo, sicut jam supra monui, non posse remo-
 veri dogma creationis mundi, quin pereat religio, ob fatalem pro-
 cessum rationis humanae à dualismo ad pantheismum materiale
 seu atheismum. Hinc princeps id dogma hic summa cum dili-
 gentia mihi stabiliendum proposui.

Conitur thesis:

Deus mundum ex nihilo condidit.

Probatur.

1^o Auctoritate symboli apostolici et definitionibus
 tum Concilii Lateranensis IVⁱ, tum Concilii Vaticani.

Haec propositio est de fide, ut patet ex symbolo apos-
 tolico, in quo octodecim abhinc saeculis canit et confitetur Ecce-
 sia catholica: Credo in Deum, Patrem omnipotentem, creatorem
 caeli et terrae. Veritas propositionis apertius etiam constat ex
 Concilio Lateranensi IV^o, quod, ad amputandam omnem cavillati-
 onem, anno 1215, sub Innocentio III, in capite 1^o Firmiter defini-
 vit expressis terminis existentiam creationis ex nihilo tanquam dogma
 ad fidem catholicam pertinens. Haec sunt Concilii verba: Firmiter

credimus et simpliciter confitemur quod unus solus est verus Deus, aeternus et immensus, omnipotens, unum universorum principium, creator omnium invisibilium et visibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam. "Eadem definitio renovata est in concilio Vaticano. In primo enim capite constitutionis dogmaticae de fide catholica, legitur:

" Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia credit
 " et confitetur unum esse Deum.... Creatorem ac Dominum caeli
 " et terrae..... Hic solus verus Deus, bonitate sua et omnipotenti vir-
 " tute.... libertate condidit simul ab initio temporis, utramque de
 " nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales..... etc...."

Nihil clarius et evidentius desiderari potest

Thesis probatur.

2°. Ex concordia sacrorum scriptorum testimonio, et ex constanti tum gentis Hebraeorum tum Christianitatis fide.

Ex 1°. Sibi Geneseos versiculo, si sola verborum vis proprietateque spectentur, non potest concludi Deum ex nihilo mundum procreasse, sed tantummodo res nondum exstantes ex aliis jam exstantibus tanquam ex materia fabricasse.

Etenim nulla voce versiculi huius creatio ex nihilo significatur. Prima vox hebraica בְּרֵאשִׁית (Bereshith), latine. In principio, non indicat Moysen loqui de initio omnium temporum; nusquam nempe

alibi in Bibliâ sacrâ vox בָּרָא sine complemento reperitur; non igitur licet, quin leges interpretationis violentur, eam a sequentibus verbis, quae tanquam ipsius complementum habenda sunt, separare. Unde sequitur per eam designari initium epocae quam describere et cuius historiam enarrare intendit Moïses.

Nec 2^a vox Hebraica בָּרָא (Bara) exprimit per se quid Deus ex nihilo produxerit. Vox illa quater adhibetur in decursu ejusdem primi Genesioscapitis, et semper in sensu efformationis seu coordinationis, dispositionis, configurationis. Moïses nempe utitur verbo בָּרָא , quum loquitur de productione piscium et volatilium et de formatione hominis et mulieris. Porro ex ipso contextu novimus pisces et volucres non ex nihilo productos fuisse, sed ex aquâ⁽¹⁾, id est, ex materiâ jam creatâ. — In vers. 27 1^o capitis, ter vox בָּרָא invenitur ad exprimendum formationem hominis quem² formavit Dominus Deus de limo terrae⁽²⁾, et mulieris quae virago vocanda ab Adamo dicitur, quoniam de viro sumpta est,⁽³⁾ scilicet ex unâ de costis ejus aedificata est. Inde igitur potest hand immerito concludi vocem hebraicam בָּרָא non secum importare idaeam productionis ex nihilo.

Quod confirmatur ex antiquis scripturae sacrae versionibus. Alexandrini nempe illam vocem hebraicam vertentes scripserunt:

(1) Dixit Deus: Producant aquae reptile animae viventes et volatile super terram sub firmamento caeli. — Creavitque Deus cetera grandia et omnem animam viventem atque motibilem quam produxerant aquae in species suas... Gen. cap. I. v. 20-21.

(2) Gen. cap. 2. v. 7.

(3) Gen. cap. 2 v. 23.

ἐκ τοῦ οὐκ; quae vox graeca non exprimit aliquid ex nihilo fieri, sed de illis tantum rebus usurpatur quae ex materiâ quâdam praeeistente conficiuntur. — In versione autem Vulgatae editionis, non fit mentio creationis ex nihilo. Verbum: *creavit*, tempore quo fuit a latino interprete adhibitum, per se significabat aliquid non ex nihilo educi, sed ex subiectâ materiâ confici et efformari; quod ex permultis exemplis compertum atque omnino certum est. Fortes creantur fortibus et bonis, ait Horatius.⁽¹⁾ Princeps creator hujus urbis Romulus, ait Cicero.⁽²⁾ Vox illa etiam adhibebatur ad designandum alicujus operis eximii v. g. carminum, vel statuæ confectionem. Talis ergo erat sensus verbi *Creare* in primitivis Ecclesiae temporibus; unde sequitur quod latinus interpres, si 1^o Genesis versiculo sensum Creationis propriè dictae tribuisset, expressionem ex nihilo verbo *creavit* addere non omisisset. Quapropter hunc textum a tot et tantis theologis in confirmationem thesæ nostræ allatum, non existimari satia probaturum.

Ex dictis verò immeritò concluderetur quod Procopius Gazaens, non ignobilis sacrorum librorum saeculi VIⁱ interpres, non erraverit dicens Moysen ab Aegyptiis edoctum, credidisse et tradidisse mundum a Deo ex aeternâ quâdam materiâ conditum, eâque de causâ in graecâ versione capituli 1ⁱ Genesios adhibitum esse vocabulum ἐκ τοῦ οὐκ, quod de rebus adhiberi solebat quae ex materiâ quâdam fiunt. Et enim totus Moysis liber protestatur contra doctrinam

(1) Horac. Carm. 6. 29.

(2) Cic. Pro corn. Balb. 31.

DS
aeternitatis mundi, et in pluribus locis implicite significatur omnia ab omnipotenti Deo ex nihilo creata fuisse. Valia sunt illa quae in Exodo de Deo in rubo ardenti apparente dicuntur.⁽¹⁾ Ibi Moyses Judaici populi educandi regendique munus assumpturus a Deo ipso, nomen Dei proprium edocetur, quod non est aliud quam יהוה — (Jehōvāh). Haec autem vox significat non solum: Qui est, sed Qui est excellenti modo, qui solus a se habet esse, qui potentia in se continet omnem possibilem existentiam, a quo cuncta habent ut sint vel ut esse possint.

Inter innumerabilia quae pro thesi nostra militant, scripturae sacrae loca, quaedam tantum selegimus. Cfr. praesertim Psal. 8, v. 1 et 4. — Ps. 101. v. 26. 27. 28. — Ps. 145. v. 6. — Ps. 148. v. 5 et 6. — Is. cap. XI. 12 et 15. — XLIV. 24. — Sap. 1. 14. — XI. 23 et 27. — Proverb. VIII, 22. Ecclesiastic. XVIII, 1. — Ibid. XXIV, 5.

Verum omnium apertissima sunt verba quibus (II Machab. VII, 28) pia et admirabilis mater septem fratrum Machabaeorum adolescentiorem filium suum ad martyrium sic vehementer hortatur: Peto, natē, ut aspicias ad coelum et terram, et ad omnia quae in eis sunt, et intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus. — Quae verba majorem adhuc prae se ferunt claritatem in textu graeco: Ὡρῶναι ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησε αὐτὰ ὁ Θεός, id est, Agnoscas quod Deus ea fecerit ex non esse, seu ex eo quod non est. Manuscriptum alexandrinum — londinense habet: Οὐκ ἐξ ὄντων, quod nempe Deus ea non fecerit ex aliquo jam existente. Cfr. etiam Ev. Joann. XVII. 5, ubi Christus

(1) Vide Exod. III. 14.

Patrem sic erat: «Clarifica me tu Pater, apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te.» id est, quam habui apud te, priusquam mundus esset, id est, ex aeternitate. Ita enim litteram illam construxerunt et intellexerunt omnes Patres qui inde collegunt gloriam Verbi esse aeternam, mundum autem non esse aeternum, ut videre licet in Chrysost. et Cyrill. et Ambros. et aliis contra Arianos scribentibus.

Idem probant illa Act. Apost. XVII. 24, 25. «Deus qui fecit mundum et omnia quae in mundo sunt..., cum ipse det omnibus vitam et inspirationem et omnia.» Epist. ad Rom. IV. 17. «Quia (Deus) vocat ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt.» Haec S. Pauli commendans, S. Athanasius in Epist. de Nicæna synodo: «Ita ne Deus condit ut homo? Absit. Deus enim creat, cum vocat ea quae non sunt, sine ullius rei aut opere aut operâ; homines autem eis quae jam sunt utuntur et indigent».

Rom. XI, 36. — Apocal. I, 8.

Haec omnia aliaque S. S. Librorum oracula de creatione mundi ex nihilo constanter intellexerunt tum universa Hebraeorum gens, tum Christiani omnes — si paucos tamen excipias sive incredulos sive haereticos —, tum Patres qui eis usi sunt adversus Gnosticorum et Manichaeorum errores, ut ostenderent scilicet Deum unum esse reum omnium creatorem, materiam vero ejusdem Dei Conditoris esse opus.

Cfr. Iren. Advrs. Haeres. lib. I. cap. 22, lib. II, cap. 2 et cap. 27; lib. III. cap. 8.

Certull. de praescript. c. 13. — Adv. Marcion. cap. 10 et seq.

Origen. De principiis. (in praemio, n. 4).

S. Aug. De Genesi contra Manich. lib. I. cap. 2.

S. Hilarius. Comment. in Psalm.

S. Athanas. Lib. de Decretis Nicænae synodi - sermo 3 contra Ariano
 S. Basilus. lib. 2 et lib. 4 contra Eunomium - lib. de Spiritu sancto
 cap. 16. - de Psalm. 32.

Damascen. I lib. de Fide, cap. 8.

S. Ambros. lib. 2 de Spiritu sancto, cap. 5.

S. Cyrill. Dialog. 7 de Trinitate, (circa finem).

Unde sic argumentari licet: apud gentem hebraicam semper viguit fides in Deum qui mundum ex nihilo condiderat, et Judaei hanc semper tenuerunt de mundi origine veram notionem. Ubique vero, apud cæteras gentes, interdum non nisi absurda vel ab acutissimis ingeniis excogitari potuerunt systemata. ex quibus videre est quantum idæam creationis ex nihilo invenire sit rationi humanæ difficile, ne dicam impossibile; quod adeo verum est ut. S^{ts} Thomæ visum fuerit mundum non semper fuisse solâ fide teneri et demonstrativè probari non posse ⁽¹⁾. Ergo Judaei, qui erant populus durâ cervice, et multo imbecillioris ingenii quàm cætarum gentium philosophi, hanc notionem creationis a Deo revelante probabilissimè edocti fuerant. Non autem aliundè quàm ex sacris libris in quibus divinae revelationes maximâ cum fidelitate consignatae reperiuntur, haurire potuerant.

Idem alioquin dicendum de Christianis qui certò non ex semetipsis sublime illud dogma invenissent, nisi revelatum eis fuisset ab antiqui et novi Testamenti Scriptoribus.

Ergo tandem ex concordi testimonio scripturae sacrae auctorum

(1) V. Summa Theolog. Quaest. XLVI. art. 11.

et fide Judaeorum et Christianorum, eruitur probatio demonstrativa in gratiam nostrae thesisi, quae proinde auctoritate ipsius Dei revelantis, sicuti firmo fundamento stabilita, innititur.

Probatur thesis

3.^o Ex ratione.

Haec pars demonstrationis philosophica erit multo magis extensa quam praecedentes, eo quod multo plures difficultates explanandae, et multo plura objecta confutanda in decursu expositionis occurrant. Adversarios enim hinc habebimus ex imā parte eos qui creationem negaverunt esse possibilem, et ex alterā eos qui, sive illam rejicientes, sive ignorantes, explicaverunt per alia diversa systemata mundi originem. Probandum igitur 1.^o Creationem esse possibilem, 2.^o eam verā existisse.

1.^a Pars demonstrationis: De creationis possibilitate.

Plurimi veteres et etiam recentes philosophi contenderunt creationem esse impossibilem, dicentes rationi repugnare aliquid ex nihilo fieri, et in argumentatione suā utentes ven potius abutentes vulgato axiomate: Ex nihilo nihil fit.

Inter philosophos recentiorum temporum qui doctrinae creationis ex nihilo adversati sunt, celeberrimus fuit D^{mus} Cousin qui in opere inscripto, *Introduction à l'histoire de la philosophie* (5.^e leçon), dicere non dubitavit omnes viros in cogitatione exercitatos, v. g. Senecippium, Epicurum, Lucretium, Baylium, Spinozam, etc. creationem consideravisse tanquam impossibilem. Si vera essent haec verba Dⁿⁱ Cousin, sequeretur Tertullianum, Origenem, I^{lum} Augustinum,

omnesque Ecclesiae Patres, S. c. Anselmum, S. Bonam omnesque doctores, Cartesium, Malebranchium, Leibnizium, Bossuetium, Fenelonem, Pascalium, Galileum, Newtonem, Eulerium, omnesque Christianos philosophos, inter viros in cogitatione exercitatos non esse annu-merandos; siquidem omnes isti et alii multi, quos enumerare longum es-set, creationem in sensu eductionis substantiae e nihilo possibilem esse existimaverunt et in suis scriptis unanimiter docuerunt.

Sed, relictis his auctoritatibus, deveniamus statim ad argumen-ta rationis; nam videtur nobis audire J. J. Rousseau clamantem: "Point
" d'autorité! il me faut des raisons et de bonnes raisons pour soumettre ma raison."

Propositio.

Creatio impossibilis probari nequit; imo possibilis demonstratur.

Probatum 1^o Creationem non posse probari impossibilem

Quo sunt genera impossibilitatis = Nempe impossibilitas relativa et impossibilitas absoluta.

Illud est relativè impossibile, cui difficultates opponuntur; abso-lutè vero impossibile est illud quod contradictionem involvit. Illustremus rem per exempla: Revocatio alienius defuncti ad vitam est homini relativè impossibilis quia nulla est potentia creata quae possit defuncto vitam restituere; sed haec vitae restitutio non est absolutè impossibilis, quia nulla contradictio seu repugnantia deprehenditur in hac propositione: qui vixit, potest iterum vivere.

Deum vero peccare, effectum aliquem existere sine causa,

aliquid esse simul et non esse, absolutè impossibile est, quia peccatum naturae Dei repugnat; quia defectus causalitatis naturae effectus, et existentia et non existentia ejusdem rei simultaneae, naturae entis repugnant.

Relativè impossibilia perseverant, quamdiu non adest potentia, quae ea faciat possible, vincendo difficultatem. Absolutè verò impossibilia sunt a tempore et conditionibus quibus libet independentia; quod enim contradictionem involvit, nunquam fieri potest possibile.

Porro, creatio mundi ex nihilo nec absolutè nec relativè impossibilis est.

1º Non est absolute impossibilis. — Plerique eorum qui negaverunt creationem esse possibilem, innixi axiomaticè Ex nihilo nihil fit, falso sibi permaserunt nihilum in mentè nostrà designare causam materiale sive efficientem entium creatorum, illudque, juxta sententiam nostram, in substantiam converti non secus atque lac in easum. Evidenter, a nemine potest in hoc sensu intelligi creatio. Ex nihilo enim, considerato tanquam causà efficiente vel materiali, nihil fit; hoc sine ullà objectione ab omnibus tantisper sanis admittendum est et admittitur.

Verum enim verò nunquam diximus creationem fuisse actum quo nihilum permutatum fuit in ens, quemadmodum res aliqua mutatur in aliam. Dicimus tantum potentiam Dei infinitam potuisse ens facere, non praecise ex nihilo, sed post nihilum; virtute hujus omnipotentiae potuisse aliquid esse incipere quod prius non erat. In hoc autem consistit juxta nos creatio. Et cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, haec praepositio ex non designat causam materiale sed ordinem tantum; sicut cum dicitur: Ex mane fit meridies, id est, post mane fit meridies — Res fit ex nihilo, id est, non fit

ex aliquo. ⁽¹⁾

In hac autem idea nulla inveniri potest contradictio. Equidem si diceretur rem esse et simul non esse, affirmaretur propositio evidenter contradictoria; sed non item de creatione, qualis a nobis intelligitur; nulla enim repugnantia, nulla impossibilitas absoluta in eo inveniri potest quod res quae non erat, esse incipiat.

2^o *Creatio non est relativè impossibilis*. — Ad quod

probandum sic argumentamur: Cum creatio sit productio entis secundum totam suam substantiam, inde sequitur a creatione rei alicujus excludi id eam rei cujuslibet praeeistentis.

Entis vero ad non esse nulla est proportio, seu infinita est distantia; et, aliis verbis, non esse resistantiam infinitam opposuit actioni ejus qui vult illud ens facere. Porro quanto major est resistantia ex parte facti, tanto major virtus requiritur in faciente; exempli gratia, quo frigidius est aliquod corpus, tanto major ignis quantitas requiritur ad illud calefaciendum. Virtus autem facientis non solum consideratur ex substantia facti, sed etiam ex modo faciendi; major enim calor non solum magis, sed etiam citius calefacit. Quamvis igitur creare aliquem effectum finitum non demonstrat potentiam infinitam, tamen creare ipsum ex nihilo demonstrat potentiam infinitam. Si enim, est supra jam dixi, tanto major virtus requiritur in agente, quanto potentia est magis remota ab actu, oportet quod virtus agentis ex nulla praecouposita potentia sit infinita. Ergo creatio infinitam virtutem requirit a potentia ex qua egreditur.

(1) V. Summ. Theolog. quaest. XLV, art. 1. ad. 3^{um}.

(2) V. Summ. Theolog. quaest. XLV, art. V, ad. 3^{um}.

Haec autem potentia infinita in Deo est. Etenim, si Deus sit et sit infinitus in ente, debet esse etiam infinitus in potentia, in virtute, in operatione; nam operatio sequitur esse. Quid vero in se includit attributum istud potentiae infinitae, nisi potentiam faciendi res in absolutâ integritate et in totâ substantiâ, nisi potentiam dandi entibus non tantum formam, sed etiam esse, id est, potentiam ex nihilo creandi.

Ergo creatio non est relativè impossibilis; potentia enim Dei infinita est causa tali effectui proportionata.

Aliundè probatum est creationem non esse absolutè impossibilem. Manifestum ergo est eam esse possibilem, et promdè fidem huius dogmatis esse rationi eminentè congruam.

Diximus in propositione:

2.^o Imo creatio possibilis demonstratur.

Possibilis est enim creatio, si illius ideam habeamus.

Adversarii quidem obijciunt non concipi posse istam operationem quâ ens per divinae voluntatis actum producitur ex nihilo; undè concludunt quod sub tali explicatione originis rerum, nulla realitas vel idea intelligibilis lateat, sed sint tantummodò voces praeterea quae nihil.

Etiam si non possemus concipere quomodo divina voluntas entia producat ex nihilo, nihil indè sequeretur contra thesion superius probatam de possibilitate creationis. Vox verò nūm adeo sit obscura, perpendamus. Explanatur praesens difficultas in sermone quodam oratoris huius saeculi percelebris, nomine Lacordaire; quem in nativâ ejus linguâ citare mihi liceat:

« Est-il vrai, ait, que le mot de création ne représente rien
 « à notre entendement ? Les actes de notre propre volonté ne nous ap-
 « prennent-ils rien touchant cette mystérieuse opération de la divine
 « volonté ? Essayons de le voir.

« Le siège de la puissance de l'homme est dans sa volonté.
 « C'est par la volonté que l'homme exerce l'empire sur ses semblables,
 « et c'est par elle qu'il meut son propre corps. Quand donc la doc-
 « trine catholique nous enseigne que le monde est sorti d'un acte de
 « la volonté divine, elle nous dit quelque chose qui se vérifie en nous
 « par une expérience de tous les instants. En nous, comme en Dieu,
 « la volonté fait de la force. Je suis immobile ; tout-à-coup mon bras
 « se lève, ma main s'étend, ma tête se dresse, mon regard s'allume,
 « que s'est-il passé ? Au dedans de moi, dans un lieu immatériel,
 « un acte s'est produit ; j'ai dit : que mon corps se meuve, et il
 « s'est mu. J'ai voulu et j'ai fait. Le mouvement n'existait pas.
 « Il n'existait pas dans mon corps qui était à l'état d'immobilité ;
 « il n'existait pas dans mon âme qui est d'une nature spirituelle ;
 « je l'ai fait par un simple acte de ma volonté, je l'ai créé.

« Jugez maintenant si la raison ne se forme aucune
 « idée de l'acte créateur. Il est vrai qu'en Dieu, cet acte prend une
 « énergie qui surpasse notre faible portée. Tandis que le mouvement
 « créé par nous s'éteint et meurt bientôt, les choses créées par Dieu
 « s'affermissent dans une subsistance durable ; la subsistance est
 « le cachet des ouvrages de Dieu, tandis que tout ce que fait l'homme
 « passe de l'être au non-être avec une triste rapidité. Mais cet
 « évanouissement de nos œuvres ne détruit pas l'analogie qu'elles

« ont avec les œuvres de l'infini. Nous créons réellement comme
 « Dieu; nous d'une manière incomplète et relative, lui d'une manière
 « parfaite et absolue.⁽¹⁾»

Per aliud exemplum clarior adhuc evadet nostra sententia.
 Nonne ipsum hominis ingenium verè *creat* ex nihilo, quum edat in
 lucem opera ad scientiam vel ad litteras vel ad artem pertinentia. Ulti-
 tur quidem vulgaris cognitionibus, linguâ sibi notâ, rebus et mate-
 riâ sibi subjectis; formas verò quibus hæc omnia exornat, nusquam
 invenit jam exstantes; eas igitur virtute *facultatum* suarum educit ex
 nihilo. Quas creando, ingenium nec *hauritur*, nec *minuitur*; creat, et
 tamen idem et totus et integer remanet. Quid si res ita se habeant
 in homine, utiquid non ita se haberent *et in Deo*? Cum homo pro-
 ducat formas ex nihilo, cur Deus non posset ex nihilo producere
 substantias.

Idem fere eisdem terminis dictum reperitur apud Ogy-
 nisium Petavium :

« Omnis artifex, inquit, de non exstantibus exstantia
 « molitur opera, uti domum ex non domo; hic et artem quâ opus
 « efficit, ex non arte sibi ipse parat; ac denique ex non qualita-
 « tibus qualitates producunt artifices, tametsi neuti-quam subs-
 « tantias ex non substantiis proferant. Quid si ita se res habet
 « in hominibus, nonne magis convenit uti Deo non solùm

(¹) V. Œuvres du R. P. Lacordaire. Com. III. Conférences de
 Notre-Dame de Paris. Année 1848-47. conférence.

„ qualitates ex non exstantibus efficere possint, sed etiam substantias. ⁽¹⁾

Liceat mihi tandem adducere ad rem magis confirmandam aliquot sequentia verba Dⁿⁱ Fabre d'Enviu :

„ Nous ne comprenons pas la création ex nihilo, inquit,
 „ parce que nous ne réfléchissons pas sur ce qu'il y a d'énergie
 „ dans une cause infinie. Les hommes, petits vers de terre, ne peuvent rien faire de rien ; mais en est-il de même des ordres du
 „ Tout-Puissant ? La création est l'acte d'une puissance
 „ infinie.... Et, rien n'empêche une cause efficiente, douée
 „ d'une énergie infinie, de produire de rien les choses éphémères qui composent ce monde. ⁽²⁾

Ex dictis sequitur nos habere ideam creationis. Ergo possibilis concipitur. Ergo abundanter confutatur error dicentium eam esse impossibilem. Ergo possibilis est creatio.

2^a Pars demonstrationis. De creationis existentia

Sed ultra progrediendum, et postquam probatum est potuisse Deum creare, probandum etiam habemus illum reverà ex nihilo mundum condidisse.

Multa quidem a philosophis excogitata sunt, sæculis habentibus, systemata, ad explicandam rerum primariam originem ; sed omnia, licet inter se aliquantisper diversa, reduci

⁽¹⁾ V. Dogmata Chædog. Dionis. Petar. Edit. Juvv. 1866. tom. 4. p. 153. De sex primorum mundi dierum opificio - Lib. 1^{us}. cap. I. §. IX.

⁽²⁾ V. Les origines de la terre et de l'homme = Témoignage philosophique par M^r Fabre d'Enviu, prof. à la faculté de Chéologie de Paris. p 24.

possunt ad tria quae sequuntur.

Primum — est eorum qui dixerunt mundum a Deo conditum esse, non ex nihilo, sed ex materia praeeistente, increata, aeterna sicut ipse Deus.

Secundum. est eorum qui crediderunt Deum ex sua propria substantia mundum fecisse.

Tertium. eorum est qui docuerunt, sine Dei auxilio, mundum ex motibus materiae essentialiter inhaerentibus, vel ex fortuitis atomorum agglomerationibus efformatum fuisse.

Ibas enim tres solas hypotheses possunt effingere qui-
cumque creationis dogma respiciunt vel ignorant. Si Deus nempe non mundum ex nihilo creavit, vel eum ex materia praeeistente atque aeterna fabricavit, (quod est Dualismus) vel eum eduxit e sua substantia (quod est Pantheismus) vel tandem mundum sponte seipsum ab aeterno constituit et ordinavit (quod est Atheismus) Porro, ut realis existentia creationis probetur, alio erit demonstrare in tribus supra expositis systematibus nihil esse nisi absurditatem et insaniam, demonstrare scilicet mundum nec esse aeternum, nec a substantia Dei emanasse, nec fortuito conditum; nam rationi falsitatem harum doctrinarum percipienti, non alius supererit exitus, nec alia logice patebit via, nisi ut concludat mundum ex nihilo a Deo creatum fuisse.

Confutatur Dualismus.

Dualismus, ut jam supra diximus, est systema eorum qui credunt mundum ex materia praeeistente, aeterna et increata,

a Deo fuisse formatum.

Haec doctrina tota sistitur in principio quod materia sit aeterna; cuius igitur principii absurditatem necesse est et sufficit ostendere.

Ex triplici ratione probatur materiam non posse esse aeternam, 1.^o ex eo quod sit mutabilis; 2.^o ex eo quod sit mobilis; 3.^o ex eo quod illa aeterni mundi hypothesis Dei naturam destruat, ejusque attributis sit contradictoria.

1.^a Probatio ex mutabilitate materiae desumpta

Et nemine potest negari materiam esse mutabilitati obnoxiam; indeinenter enim videmus in ea mutari et statim ex formam et conditiones, calori frigus succedere, vitam morti, agitationi requiem; ex veterum corporum ruinis nova nasci corpora; omnia tandem senescere ut ad juventutem redeant, veterascere ut renoveantur, interire ut reviviscant, destitui ut iterum aedificentur.

Mutabilitas vero est signum evidens existentiae imperfectae et contingentis, ideoque nec necessariae, nec aeternae. Etenim omnia mutatio, ut notat divus Thomas, fit per acquisitionem vel amissionem alicujus perfectionis. Atqui hujusmodi acquisitio vel amissio penitus repugnat in ente aeterno quod, utpote a se existens, nullam potest habere perfectionem vel existendi formam quae non sit unum quid et idem cum sua natura aeterna, necessaria, inamissibili, ex dicto quippe scholarum: Modus essendi sequitur esse.⁽¹⁾ Verissimum itaque est quod ait S. Augustinus: "Mundus, sicut perfectissimam

⁽¹⁾ V. Martinet. Institutiones theol. tom. I. Lib. II. Art. I. §. 2.

sua ordinatione demonstrat suum ordinatorem, ita quoque mutabilitate testificatur omnibus qui obsurdescere nolunt, se initium sumpsisse a Deo creatore, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudo obumbratio. ⁽¹⁾ Notanda sunt etiam ea quae scripsit de hac materia illustrissimus ille Ecclesiae doctor in Libro Confessionum: Omne mutabile, ait, aeternum non est ⁽²⁾ Ecce sunt caelum et terra: clamant quod facta sint; mutantur enim atque variantur. Quidquid autem factum non est, et tamen est, non est in eo quidquam quod ante non erat, quod est mutari atque variari. Clamant etiam quod seipsa non fecerint: ideo sumus, quia facta sumus; non ergo eramus antequam essemus, ut fieri possemus a nobis. Et vox dicentium est ipsa evidentia ⁽³⁾

2^a Probatio ex mobilitate materiae desumpta.

Mobilitas attributum est materiae inherens quasi essentialiter; omnia enim, eo ipso quod mutantur, etiam moventur in caelo et in terra. Porro, si materia esset aeterna, prae se ferret seriem motuum actu infinitam; et cum quisque motus designari possit unitate numerica, haberemus summam actu infinitam numerorum actu finitorum, quod absurdum est et logice et mathematicè, ut abundanter demonstravit Em. Card.

⁽¹⁾ B. Jacobi Epist. cath. I, 17.

⁽²⁾ Conf. Lib. XII. cap. 15.

⁽³⁾ Confess. XI. cap. 4.

828
 Gerdil ⁽¹⁾ et etiam D^{mus} Fabre d'Enviu in opere jam pluries
 prolato: "Il apu s'écouler des millions de siècles depuis que le
 " monde existe, ait doctus Sorboniae magister; mais quel.
 " que grande que soit cette série de siècles, elle a un
 " premier terme. De ce que l'on peut compter par ter-
 " mes finis la suite des années du monde, commençant
 " au terme dans lequel je vis actuellement, et remontant
 " vers l'origine des choses, j'en conclurai sûrement que le
 " total de ces années est égal au dernier terme de cette
 " suite des nombres, 1. 2. 3. 4. 5. etc. Et la vérité, je ne con-
 " nais pas exactement la distance qui me sépare du pre-
 " mier terme, mais cela importe peu.... nous ne cherchons
 " pas à déterminer le nombre exact des années du monde; il
 " me suffit d'être assuré que, quelque éloigné que le dernier terme
 " le soit du premier, le nombre des années qui les sépare est
 " fini, et que, par conséquent, le monde a eu une première année.
 " Je conclus donc mathématiquement que le monde a commencé.
 " Un nombre infini est impossible. Nous trouvons donc dans

(1) V. Mémoire de l'infini absolu considéré dans la grandeur. (Opp. t.V)

Iis qui obijciunt auctoritatem S^{ti} Thomae declarantis quia novitas mundi non potest demonstra-
 tive probari, responderet card. Gerdil: Equidem sensit Angelicus doctor hanc demonstrationem de-
 duci non posse ex notionibus philosophicis sua aetate receptis; utrum autem incremento
 philosophicorum studiorum aliquando acquiri posset, necne, nihil pronuntiavit. Qua-
 mobrem non pauci scholae Thomisticae discipuli ab Angelici doctoris opinione eâ
 de re recesserunt. (Saggio d'istruzione teologica, opp. t.X p. 274).

« l'arithmétique une démonstration irréfutable contre l'hypothèse
 « de la succession des causes et des effets à l'infini, et en un mot,
 « contre l'éternité du monde. ⁽¹⁾

3^a *Probatio desumpta ex eò quòd natura et
 attributa Dei omninò pereant in hypothesis materiae
 aeternae.*

1^a *Unicitas Dei destruitur.*

Hypothesis materiam ponens aeternam, cum Deo unico, im-
 dependenti, et omnipotenti conciliari nequit.

Si materia esset aeterna, esset infinita in duratione. Quod
 est infinitum in duratione, infinitum est in ente et in modo essendi;
 quod est infinitum in ente, est ens a se. Ens a se est necessarium,
 habet in se plenitudinem entis, est proinde completum, absolutum,
 infinitum, perfectum. Sed tale ens esset Deus. Ergo si affirmes ma-
 teriam esse aeternam, facis illam Deum, et sic duos admittis Deos.
 « In aeternitatis enim consortio collocata materia, ait Cærtulianus, ne-
 « cesse est ut conditiones et leges participet aeternitatis. » Consequens
 autem evidenter falsum est atque absurdum; ergo falsum est et antecedens.

2^a *Independentia Dei destruitur.*

Si supponatur Deum omnia fecisse ex materiâ præexistente,
 dicendum est illum huic multas debere grates persolvere. Quispe quae

(1) V. Les origines de la terre et de l'homme par M. Fabre d'Émieu. L'Émoi-
 gnage philosophiq. p. 15. Cf. D. Ch. H. Martin: Les sciences et la philosophie, p. 258, p. 308. — Essai d'une
 démonstration mathématique contre l'existence éternelle de la matière, par le Card. Gerbill.
 opp. t. IV. p. 261. — Sept leçons de physique générale par M. A. Cauchy, p. 77.

si non ad fuisset, Deus, ob ejus defectum, nunquam potuisset ingenium suum exercere nec conceptiones suas in lucem edere; nihil unquam agere potuisset, nihil ei profuisset ejus sapientia, et proinde in aeternum remansisset glorioso Creatoris, Patris, Domini, Dei boni nomine orbatus. Dicendum igitur esset, materiae gratiā, cultum ei ab hominibus exhiberi; unde erga istam, tanquam erga benefactorem, gratitudinis obstringeretur officio. Et jam non esset Ens summè magnum, id est, desineret esse Deus. Desinit enim esse, ait Certeianus, si subjiçiat.

3^o In hypotbesi materiae aeternae omnipotentia Dei evanescit

Potentia eò major est quo minoribus imbecillioribusque mediis ad magna conficienda utitur. Nam in mente nostrā eo magis crescit idaea potentiae alienius, quo plus minuitur idaea quantitatis et vigoris mediorum quorum auxilio operatur; ita ut, ascendendo gradatim in serie mediorum minis atque minis exiguorum, perveniamus ad potentiam, nullo medio exteriori ad operandum indigentem, sibi quemetipso solam sufficientem. Haec est summa potentia, potentia Deo propria.

Sed si Deo opus fuisset praeeistente materiā ad mundum efformandum, potentia ejus fuisset tantum relativa, conditionalis, incompleta, finita; pependisset enim a naturā et robore mediorum quibus uti debuisset. Non igitur esset ens omnipotens. Nam, si, perinde ac homo, non poluerit nisi rebus jam exstantibus imperare, habet tantummodò potentiam hominis contingentem et precariam. Paulo homine antiquior, paulo sapientior, paulo potentior est, sed particeps est ejusdem naturae. Valia autem Deus non Deus esse potest. Ratio enim et conscientia in nobis postulant Deum omnipotentem, omnibus entibus summè dominantem,

qui ante omnia fuit, omnibus superest, omnia sustinet. Ille solus nostris laudibus ac nostro cultu dignus est. Illum solum sine dedecore et decenter possumus adorare, de quo in Psalm. legitur: Initio tu, Domine, terram fundasti; et opera manuum tuarum sunt coeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent..... tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient⁽¹⁾.

Confutatur Pantheismus.

Pantheismi doctrina in eo consistit quod affirmetur mundum ad substantiam Dei ipsius pertinere, nec proinde esse in mundo nisi unam eandemque substantiam, scilicet substantiam divinam.

Sed priusquam discussionem aggrediamur ponendae sunt primum solvendae quaestionis conditiones. Duo ab omnibus admissa supponuntur, mundi nempe realitas et Dei existentia. Inquirendum igitur quaecnam sint verae inter mundum et Deum relationes, et in solutione huius inquisitionis, necesse est integra atque inviolata servari Dei et mundi naturam et existentiam.

Pantheismus vero destruit et annihilat realitatem duorum terminorum quos distinguere et conciliare oportet, neque ad contradictiones ineluctabiliter inducit.

Ratio clarissime percipit huius principii veritatem, scilicet modos substantiae participes esse qualitatum substantiae inhaerentium; modi enim nihil aliud sunt ac ipsa substantia tali vel tali modo modificata. Omnes autem modi substantiae divinae, cum substantia divina sit necessaria et

(1) Ps. Cl. 26-28.

infinita, debent esse, perinde ac ipsa, necessarii et infiniti. Mundus ergo, si ad Dei essentiam pertineat, et ex divina substantia per evolutiones proflu-
 xerit, necessarius est infinitus. Itaque ei conferendi sunt omnes Entis infi-
 niti characteres, et dicendum tempus esse aeternum, contingens esse ne-
 cessarium, relativum esse absolutum, multipliciter idem esse ac uni-
 tatem. Istae contradictiones communi sensui et logicae sunt magis injurio-
 sae quam ut diutius in eis confutandis immoremur.

Sed ulterius progrediendum est.

Pantheismus exhibet creationem tanquam seriem modificatio-
 num essentiae Divinae. Sed Deus, eo ipso quod sit infinitus et perfectus, mo-
 dificari nequit. Modificatio enim est limitatio entis; nulla autem limitatio
 in Ente infinito admitti potest. Modificatio est vicissitudo entis in tempore;
 nulla autem vicissitudo temporali in Ente aeterno evenire potest. Modificatio est
 mutatio entis; nulla autem mutatio in ente immutabili possibilis est. Modi-
 ficatio tandem consistit in eo quod ens sive minuatursive augeatur; omnia
 autem diminutio nec non omnis augmentatio in ente perfecto et indivisibili repugnant.

Imo, ex Pantheismo, substantia divina quae per suas transformationes
 et evolutiones dat omnibus entibus existentiam, esset simul semper eadem, quia
 omnia sunt cum ipsa unum quid et idem, et semper diversa, quia entia in
 quibus modificatur, sunt naturae diversae, et qualitatibus virtutibusque diversis
 praedita. Haec igitur divina substantia vegetaret in plantis; nasceretur, cres-
 ceret et moreretur in animantibus. Esset simul docta in veris philosophis, et
 indocta in indoctis; sapiens in sanis mentibus et insana in stolidis; bona in
 hominibus honestis, mala in scelestis; simplex in animis, composita in corporibus.
 Uro verbo, idem Deus esset simul immutabilis, et obnoxius mutationi, indivisibilis et divi-
 nus; sanctus et auctor receptaculumque omnium iniquitatum; beatus et innumerabilium

mundi miseriarum patiens.

Istiusmodi absurditatibus jure indignatur ratio; unde merito dixit Baylius Pantheismum esse hypotheseon omnium stultissimam quae excogitari possit.

"Le panthéisme, ait expressis terminis, est l'hypothèse la plus monstrueuse qui se puisse imaginer, la plus absurde et la plus diamétralement opposée aux notions les plus évidentes de notre esprit."

"Dans cette hypothèse, ait D^{ns} Fabre d'Émieu, l'être infini, ne serait pas achevé: il se développe; il ne serait pas immuable: il est le sujet en même temps que le principe de la variété infinie des formes qui le manifestent à travers le temps et l'espace⁽¹⁾; il végète avec la plante, naît, croît, dépérit et meurt avec l'animal; il déraisonne avec le sophiste; il est immoral avec l'ivrogne et le libertin; en un mot, il est fini, borné, defectueux et contingent. Dans ce système, Dieu ne conserve plus son infinité; il n'y a plus de Dieu. D'un autre côté, il est contradictoire et impossible que la substance infinie soit en même temps finie et infinie: une même substance ne peut être en même temps bornée et sans bornes. Affirmer cette simultanéité d'existences qui s'excluent, c'est se contredire, c'est sacrifier nos conceptions les plus chères, c'est supprimer la logique et bouleverser la raison⁽²⁾"

Confutatur Atheismus.

Atheismi seu Atomismi theoria ab eis ficta vel apprehensa est qui nec dogma creationis ex nihilo, nec Dualismum nec Pantheismum admit-
tentis, mundum ipsum dixerunt esse suae formationis et perfectionis principium.

(1) Auctor cujus auctoritate nitimur, has expressiones a D^{no} Vacherot mutatur.

(2) Les origines de la terre et de l'homme, page 19.

Varia in decem saeculorum a philosophis excogitata fuerunt atheismi systemata. Inter veteres, *Stratbo* docuit mundum physicum juxta praesentem suam dispositionem esse aeternum. Quod systema supra satis confutatum est. Alii, ducibus, *Leucippio*, *Democrito* et praesertim *Epicuro*, contenderunt elementa materiae, seu atomas, esse aeterna; ex eorum fortuita aggregatione mundum actuale deinceps efformatum fuisse. Sic verò explicant istam mundi efformationem: Ab aeterno ferebantur atomi in spatio juxta lineas rectas. Fortè autem contigit ut quaedam atomi sua sponte a lineâ rectâ deflectentes in se invicem inpegerint, sibi que propter diversas quas habent figuras adhaeserint, efformarent que mundum qualis nunc existit, tam corpora quam mentes humanas, quae ipsae nihil aliud sunt quam subtiliores atomorum aggregationes. Inter recentiores, *D. D. Littré*, *Moleschott*, *Büchner*, *Fogt*, *Zimmermann* et praesertim *Haeckel* ⁽¹⁾ elementa materiae a quibus mundus duxit originem, aeterna esse, quemadmodum veteres contenderunt; actuale verò mundi organisationem ex viribus physicis vel chemicis, vel ex spontaneis transformationibus explicari posse dixerunt.

In his singulis systematibus, ut facile videtur, omnis Dei actio a

(1) *Haeckel*, in Germania professor universitatis Jena, in opere inscripto: *Histoire de la Création des êtres organisés d'après les lois naturelles*, et in Anno 1868 in lucem edito, contendit cosmogoniam Moïsis esse merè hypotheticam, et in eâ enarrari evolutiones spontaneas mundi, ibique nullam omnino agnoscendam esse Numinis ullius manifestationem. — Versionem hujus operis in gallicâ linguâ et splendido exornatam luxu, recens dedit bibliopola *Reinwald*; cujus studium et opera essent sane causâ meliori digna.

mundi formatione et gubernatione remouetur; idcirco omnia merito habentur velut unius atheismi formae aliquantis per diversae.

Materiae elementa non existere ab aeterno, supra probatum est, juxta principium: Omne mobile vel mutabile non esse aeternum. Restat ergo demonstrandum ex solo atomorum concursu vel ex solis vicibus materiae inhaerentibus mundum, qualis nunc est, efformari et organisari non potuisse.

Si reverā mundus originem duxisset ex causis quas atheisire veteres, siue hodiezni huic assignant, nulli rei semen necessarium esset ut renasceret. Ex eādem fortuitā materiae elementorum aggregatione, vel ex eādem physica chimica energia, quae prima animantia genuit, alia animantia possent pariter et cum eādem felici facilitate rursus produci. Possent aves nasci sine ovīs, ova sine gallinis parturientibus apparere. Non opus esset frumento, ut spicas haberemus, nec spicis ut frumentum in terrā abundaret. Quod si per atomorum agglomerationem vel per materiae energias, omnia olim producta fuerint, quomodo sexaginta adhuc saeculis, ne unam quidem spicam frumenti sine terrā et aquā germinare, nec unam arborem sine radicibus crescere, nec unum animal nec unum hominem sine parente nasci ullus unquam vidit.

Quis etiam, si materia, omnino rationis expers, omnia mirabilia quae nostris oculis obiciuntur, produxerit, quomodo non etiam produxit, v.g. aediculam ubi multo minor quam in mundi physici structura, ordo relucet?

Quomodo in hoc systemate concursus atomorum, vel vicium materiae spontaneorum, explicari potest formatio animalium et ipsius hominis, in quibus omnia tam ordinatē et tam pulchrē disposita

conspiciuntur? ⁽¹⁾ Dicant nobis albei, quomodo efformatae sint omnes animae nostrae facultates, memoria, intelligentia, voluntas, aptitudo ad cogitandum! Num mens ista, veritatem semper siliens, et bonum nullâ imperfectione mixtum desiderans, potuit opus esse causarum ratione et voluntate omnino carentium.

Ipse enim homo, etsi intelligentiâ praeditus, non nisi inanissima signa perficere novit. Quis igitur, nisi sit insanus, velit unquam credere particulas materiales, artis ac rationis expertes, per fortuitam agglomerationem hominem integrum, hominem animatum, hominem ratiocinantem efformavisse. Sculptor peritissimus quisque lineamenta tantum corporis et formam exteriorem scalpso repraesentat; et omnes hominum potentiae, in unum congregatae nunquam ulli statuae facultatem sese movendi communicare potuerunt. Nullus unquam ligno vel aeri, vel marmori dedit vocis organa, vel pectus amans vel mentem aptam ad cogitandum. Quomodo igitur philosophi ad id insaniae venerunt ut affirmarent ab entibus consilio et ratione destitutis factum fuisse quod ab hominibus fieri non potest et proinde a Graecis inventionem poeseos et musices et artium et scientiarum Diis immerito tributam esse, et atomos vel energias materiae solas esse celebrandas atque venerandas, cum ab eis omnis sapientia omnisque progressus processerint.

Ex dictis concludimus in systematē atheorum seu atomistorum, non explicari posse entium terrestrium originem; addimus nec in eodem systematē intelligi formationem corporum caelestium.

Corpora enim ista sunt magnitudine immensa; quomodo ex corpusculis tenuissimis fragilissimisque, qualia sunt atomi, trahere potuerunt originem? Immensitate molis et numeri jam incomprehensibilia, sunt etiam vehementi celeritate et mathematicâ rectitudine motuum, magis mirabilia. Quis igitur,

⁽¹⁾ Zimmermann fatetur ex hypothesi quam vocat: les forces spontanées de la nature, non explicari posse animalium originem. — Pretiosa nobis est haec confessio.

haec tam pulchra, tam immensa, innumeralia, tam diversa, tam suis in cursibus recta suscipiem dicere audeat illa ex materiae energis vel ex atomorum concursu provenisse, quis credat illa ab entibus ratione carentibus operata et disposita fuisse.

Verum enim vero, rebus in exiguis ratio Dei major etiam, et digitus ejus visibilior apparet, et sicut dixit vetus quidam poeta:

Maximus in minimis cernitur esse Deus.

Si nempe, adjunctis instrumento formam rerum augente, et ad minimas res examinandas destinato, gallicèque dicto Microscope consideres aliquam ex his insectis oculo videri invisilibus, quantum exiguitatem imaginatio exercitatisima sibi repraesentare nequit; miram et perfectam invenies in unoquoque horum animalculorum organisationem, i. e. oculos, aures, pedes vel alas, cor a quo sanguis in omnes corporis partes diffunditur, organa respirationis ad vivendum, manducationis ad digestionis ad vescendum, generationis ad speciem perpetuo conservandam et multiplicandam. Supputa, si possis, quam tenuis et exigua esse debeat unaquaque partium istiusmodi animalium, et vide in his infinite minutis entibus majorem etiam lucescere potentiam, majoremque rationem praedicari quam in immensitate siderum; et inde concludito haec prodigia ubi in comprehensibili exiguitate perfectè refulcent infinita, non solà materiae energiā potuisse fieri, et proinde rejiciendum esse atheismum.

Conclusio.

Ex confutatione atheismi concluditur Dei interventum in formatione mundi ad mittendum esse. Refellendo autem hypothesim Dualismi, eo ipso demonstravimus mundum a Deo non ex materia aeternā praeeistente confectum. Falsitate Pantheismi probatā, logicè sequitur mundum non ex Dei substantiā

qualicumque modo emanasse vel ortum duxisse.

Ergo Deus creavit mundum; cum autem eum ex materiis nusquam existentibus condiderit, ex nihilo creavit. Quod erat demonstrandum.

Viceat nobis finem hinc operi imponere, referendo conclusionem nostrae demonstrationi opportunissime praestitam libro saepius citato M^{re} Fabre d'Évieux:

« La raison, ait, repousse les doctrines des physiciens qui veulent admettre une création sans créateur proprement dite.... Les Genèses matérialistes et athées sont condamnées par la philosophie. La raison d'ailleurs démontre que le monde a eu un commencement, et elle repousse toute matière éternelle, toute substance préexistante à l'acte créateur. D'autre part, l'univers n'est ni un développement, ni une transformation de la substance divine. Il est donc le résultat d'un acte tout puissant qui appelle à l'existence ce qui n'existait pas.

« Le rejet des hypothèses que nous avons examinées implique l'admission du dogme de la création ex nihilo. L'Éternel a créé le monde. Il ne l'a pas créé d'une manière éternelle préexistante. Il ne l'a pas créé de sa propre substance. Il l'a donc créé avec des matériaux qui n'existaient nulle part; il l'a créé de rien.

« J'ignore comment le Créateur a donné l'existence aux choses finies. Mais, je sais et je vois nettement qu'il y a dans toutes les hypothèses contraires à la création du néant, non plus seulement un mystère, mais des contradictions destructives de Dieu et du monde »⁽¹⁾

⁽¹⁾ V. Les origines de la terre et de l'homme par M^{re} l'abbé Fabre d'Évieux, pag. 22 et 23. — (Témoignage philosophique.)

973

et-dermib-

—